

Türkiye’de Ebeveynlerin Bebek Bakımı Konusundaki Özgüvenleri ve Etkileyen Faktörler: Sistemik Derleme **The Self-Efficacy of Parents of Newborns in Turkey and The Factors That Influence Their Self-Efficacy: A Systematic Review**

Dilek Şayık, Özlem Örsal

Eskişehir Şehir Hastanesi, Eğitim Birimi, Eskişehir, Türkiye
Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, Halk Sağlığı Hemşireliği Anabilim Dalı,
Eskişehir, Türkiye

Özet: Bu sistemik derleme ile ebeveynlerin bebek bakımı konusundaki özgüvenleri ve etkileyen faktörleri ortaya çıkarmak amaçlanmıştır. Derlemeye 01.04.2018-30.04.2018 tarihlerinde Science Direct, EBSCOhost, Medline, Google Akademik Türkçe, Türk Medline, Ulakbim Türk Tıp Dizini, Summon, Wiley Online Library ve Ulusal Tez Merkezi veri tabanları kullanılarak ulaşılan makaleler alınmıştır. Taramada Türkiye’de yapılmış makaleler alınmıştır. Veri tabanlarında, “Pharis Özgüven Ölçeği”; “bebek bakımı”; “bebek” sözcük grupları girilerek tarama yapılmıştır. Literatür taraması yapılırken, kapsadığı yıllar açısından herhangi bir sınırlama yapılmamıştır. Seçim ölçütlerine uyan 9 makale çalışmaya alınmıştır. Verilerin değerlendirilmesinde çalışmaların genel özellikleri, Pharis Özgüven Ölçeği puan ortalamaları ve etkileyen faktörlerin dağılımları yapılmıştır. Pharis Özgüven Ölçeği puan ortalamalarının 28.9±6.7 ile 51.14±7.61 arasında değiştiği görülmüştür. Dokuz çalışmadan sadece dört tanesinde bebek bakımı konusunda eğitim verildiği, eğitim sonrasında Pharis Özgüven Ölçeği puan ortalamaların 47.8±6.9 ile 58.7±2.6 arasında arttığı; 12. haftaya gelindiğinde eğitim ve kontrol gruplarındaki Pharis Özgüven Ölçeği puanlarında sadece 1 puan artışı olduğu saptanmıştır. Eğitim verilmeyen çalışmalarda da doğumdan sonraki ilk 4-6 haftadan sonra anne-bebek etkileşime bağlı olarak tecrübe ile özgüven puanlarının arttığı belirlenmiştir. Bebek bakımı konusunda eğitim almanın, bebek bakımı deneyimine sahip olmanın, annelik rolüne hazır hissetmenin ve bebek doğduktan sonraki 12. haftaya gelindiğinde tecrübeden kaynaklı anne veya babaların özgüven puan ortalamalarının arttığı sonucuna varılmıştır.

Anahtar Sözcükler: pharis özgüven ölçeği, bebek bakımı, bebek, ebeveyn

Şayık D, Örsal Ö. 2019. Türkiye’de Ebeveynlerin Bebek Bakımı Konusundaki Özgüvenleri ve Etkileyen Faktörler: Sistemik Derleme, *Osmangazi Tıp Dergisi*, 41(4): 434-447 **Doi:** 10.20515/otd.475583

Abstract: The goal of this systematic review is to explore the self-efficacy of parents in newborn care and the factors that affect their self-efficacy. A systematic search of the databases Science Direct, Medline, EBSCOhost, Google Scholar Turkish, Turkish Medline, Ulakbim Turkish Medical index, Summon, Wiley Online Library and the National Dissertation Index was conducted between 01.04.2018-30.04.2018. The articles that can be accessed via these databases have been included in the review. The literature review was conducted on the articles that have been written in Turkey. The databases were scanned using the keywords "Pharis self-confidence scale"; "infant care"; "baby". In the literature review, no restriction has been made for the years covered in the articles. 9 articles that met the identification criteria were selected. The general attributes of the studies were evaluated using the Pharis Self-confidence Scale score averages, and the distributions of the influencing factors. The Pharis self-confidence scale averages range between 28.9±6.7 and 51.14±7.61. In only four of the nine studies analysed, it has been detected that The Pharis self-confidence averages increase between 47.8±6.9 and 58.7±2.6 after the training; and on the 12th week, the PSS increased only by 1 point in the training and control groups. When no training of the parents was involved, the experience and self-efficacy scores are higher after the first Education and studies that are not the first 4-6 weeks based on the bond/interaction between the mother and the infant. It has been concluded that having education in infant care, having experience in newborn care, feeling ready for motherhood increases the self-efficacy average scores of the parents when the baby is 12-weeks-old. This increase is due to the experience of the parents.

Key Words: pharis self-confidence scale, infant care, baby, parents

Sayık D, Örsal O. 2019. The Self-Efficacy of Parents of Newborns in Turkey and The Factors That Influence Their Self-Efficacy: A Systematic Review, *Osmangazi Journal of Medicine*, 41(4): 434-447 **Doi:** 10.20515/otd.475583

ORCID ID of the author: D.S. 0000-0001-9614-0363; Ö.Ö.0000-0002-4494-8587

1. Giriş

Doğum sonu dönemde ebeveynler yeni bir durumla, anne ve baba olma kavramıyla karşılaşmaktadır (1). Bu süreçte ebeveynler yeni rolleri öğrenme, kendi bakımları ile birlikte bebek bakımı, bebekle iletişim ve bebekle ilgili problemlerle baş etme konularında sorumluluk üstlenerek fiziksel, sosyal ve duygusal değişimlerin meydana geldiği bir dönem içine girmektedir (1-3). Bu durum bazen anne ve babalar için depresyon, anksiyete, stres gibi ağır yükler oluşturarak ⁽⁴⁾ bu sürece ilişkin korku, kaygı ve özgüven eksikliği problemlerinin ortaya çıkmasına neden olmaktadır (7,8).

Doğum sonu dönemde ortaya çıkan olumsuz durumların önüne geçebilmek için gebelik, doğum sonu ve bebek bakımlarına ait bilgileri içeren konularda hem anneye hem de babaya sağlık personeli tarafından planlı bir şekilde eğitim ve destek vermek gerekmektedir (3,9). Literatüre baktığımızda gebelik, doğum sonu ve bebek bakımı konularında yeterli bilgiye sahip olan ebeveynlerin, bebek bakımına yönelik özgüvenlerinin arttığı ve sorumluluklarını yerine getirmekte istekli oldukları görülmektedir (10-13).

Bu sistematik derleme, Türkiye’de, ebeveynlerin bebek bakımını konusundaki özgüvenleri ve etkileyen faktörleri belirlemek veya değerlendirmek üzere yapılmış ve yayınlanmış çalışmaların gözden geçirilmesi, çalışmalardan elde edilen verilerin sistematik biçimde incelenmesi amacıyla gerçekleştirilmiştir.

Bu çalışma ile ebeveynlerin bebek bakımı konusunda Pharis Özgüven Ölçeği (PÖÖ) ile yapılan çalışmaları incelemek ve ebeveynlerin bebek bakımını konusundaki özgüvenlerine etki eden etmenleri ortaya çıkarmak amaçlanmıştır. Derlemede aşağıdaki soruların yanıtları aranmıştır.

- Ebeveynlerde bebek bakımı konusunda PÖÖ kullanılarak yapılan çalışmaların genel özellikleri nelerdir?

- Ebeveynlerin bebek bakımı konusunda PÖÖ’den aldıkları puanlar nelerdir?
- Ebeveynlerin bebek bakımını konusundaki özgüvenlerini etkileyen faktörler nelerdir?

2. Gereç ve Yöntem

Bu çalışma Centre for Reviews and Dissemination (CRD) 2009 yılı rehberi doğrultusunda hazırlanmıştır (14). Araştırma, Türkiye’de ebeveynlerin bebek bakımını konusundaki özgüvenleri ve etkileyen faktörleri belirlemek için Science Direct, EBSCOhost, Medline, Google Akademik Türkçe, Türk Medline, Ulakbim Türk Tıp Dizini, Summon, Wiley Online Library ve Ulusal Tez Merkezi veri tabanları üzerinde, 01.04.2018-30.04.2018 tarih aralığında, “Pharis özgüven ölçeği”; “bebek bakımı”; “bebek” sözcük grupları girilerek tarama yapılmıştır. Literatür taraması yapılırken, kapsadığı yıllar açısından herhangi bir sınırlama yapılmamıştır.

PÖÖ, Pharis’in (1978) bir ebeveynin günlük bebek bakımı hakkında kendine güven duygularını ölçmek için geliştirdiği model kullanılarak Çalışır (2003) tarafından Türkçe’ye uyarlanmıştır (15,16). 13 maddeden oluşan 5’li likert tipi bir ölçüm aracıdır. Her bir bebek bakımı maddesi 1 (hiç) ile 5 (tamamen) arasında olacak şekilde derecelendirilmiştir. PÖÖ’nden alınabilecek en düşük puan 1, en yüksek puan 65’dir. Ölçekten alınan puanın artması, ebeveynlerin bebek bakımı konusunda yüksek özgüvene sahip oldukları şeklinde yorumlanır (16).

Çalışmaya alma ölçütleri

Makalelerin seçilmesinde; kapsadığı yıllar açısından herhangi bir sınırlama yapılmaksızın ölçeğin Türkçeye uyarlandığı 2003 yılından itibaren kullanılmış olması, yayın dilinin Türkçe ya da İngilizce olması, çalışmaların yalnızca Türkiye’de yapılmış olması, araştırmalarda PÖÖ formunun

kullanılmış olması, araştırmaların anne ve/veya baba ile yapılan ve çalışmaların tam metin olması kriterlerine dikkat edilmiştir.

Çalışmanın dışlama ölçütleri

Çalışmanın derleme, bildiri ve panel sunumları olmasıdır.

Tüm bu işlemlerin ardından belirtilen sözcük gruplarının kullanıldığı 129 sonuca

ulaşmıştır. Tüm yazılar araştırmacılar tarafından gözden geçirilmiş, konu ile doğrudan ilgili olmayan yayınlar ve birbirinin tekrarı olan aynı yazılar tarama kapsamı dışında tutulmuş olup araştırma makalesi ve tez niteliği olan 9 sonuç değerlendirmeye alınmıştır. Tarama sonucunda elde edilen 9 çalışmaya nasıl ulaşıldığı Tablo 1’de gösterilmiştir. Araştırmacılar arasında fikir anlaşmazlığı yaşanmamıştır.

Tablo 1.
Sistemik derleme çalışma seçim süreci

Tarama sonucu ulaşılan makale sayısı n= 129	
Ulakbim Türk Tıp Dizini (n=0)	Türk Medline (n=1)
Google Akademik (n=7)	Ulusal Tez Merkezi (n=3)
EbscoHost (n=8)	Cochrane Library (n=1)
Science Direct (n=7)	Summon (n=98)
Türkiye Klinikleri Atıf Dizini (n=0)	Wiley Online Library (n=4)
Dışlanma ölçütlerine göre dışlanan makale sayısı n=117	
Google Akademik (n=1)	EbscoHost (n=8)
Cochrane Library (n=1)	Science Direct (n=6)
Summon (n=97)	Wiley Online Library (n=3)
Çalışma ile ilgili olan makale sayısı n= 13	
Türk Medline(n=1)	Google Akademik (n=6)
Ulusal Tez Merkezi (n=3)	Science Direct (n=1)
Summon (n=1)	Wiley Online Library (n=1)
Tekrarlanan makale sayısı n=4	
Çalışmada kullanılan makale sayısı n=9	

Örneklem Özellikleri

Derlemeye dâhil edilen araştırmalar 2003 ile 2018 yılları arasında yapılmıştır. İncelemeye alınan çalışmaların örneklemini Türkiye’de 7’si anneler, 1’i babalar ve 1’i ebeveynler üzerinde yapılan çalışmalar oluşturmuştur. Araştırmalarda örneklem sayısının en az 110⁽¹¹⁾, en fazla 207⁽¹⁷⁾ olduğu saptanmıştır. Derlemeye alınan çalışmaların ikisi kesitsel, dördü ön-son test kontrol gruplu yarı-deneysel, biri tanımlayıcı, biri tanımlayıcı-kesitsel ve birinin ise tanımlayıcı-analitik araştırma deseninde olduğu belirtilmiştir.

Araştırmanın etik yönü

Sistemik derlemenin yapılmasında araştırmacılara herhangi bir maddi/manevi zarar verme riski bulunmamaktadır. Ayrıca

incelenen makalelerin hepsi kaynakçada gösterilmiştir.

3. Bulgular

Türkiye’de Pharis Özgüven Ölçeği kullanılan çalışmalardan en düşük PÖÖ puan 28.9±6.7⁽¹¹⁾ ve en yüksek puan 51.14±7.61⁽¹⁶⁾ görülürken, eğitim verildiği takdirde 58.7±2.6⁽¹⁸⁾ puana çıkmaktadır (Tablo 3).

Yedi çalışmada annelerin PÖÖ puan ortalamaları minimum 28.9±6.7⁽¹¹⁾, bir

çalışmada babaların PÖÖ puan ortalaması $37.03 \pm 9.4^{(10)}$ ve bir çalışmada ise ebeveynlerin PÖÖ puan ortalaması minimum $39.0 \pm 20.0^{(19)}$ olarak görülmektedir (Tablo 3).

Beş tanımlayıcı çalışmadan dört tanesinde PÖÖ puan ortalamalarının verildiği ve PÖÖ puan ortalamalarının $37.03 \pm 9.4^{(10)}$ ve $51.1 \pm 7.6^{(16)}$ arasında değiştiği görülmektedir. Tanımlayıcı tipte olan üç çalışmada tek bir ölçüm yapılmış ve PÖÖ ölçeği en az $37.03 \pm 9.4^{(10)}$, en fazla $50.2 \pm 9.5^{(20)}$ olduğu görülmektedir. Bir çalışmada ise ⁽¹⁶⁾ zaman ele alınmış olup 1.-3. gün (44.8 ± 8.3) ile 4.-6. hafta (51.1 ± 7.6) PÖÖ puanları karşılaştırılmıştır (Tablo 3).

Farklı konularda eğitim veren dört yarı deneysel çalışmada eğitim öncesinde PÖÖ puanları eğitim grubunda $31.4 \pm 6.9^{(11)}$ ile $44.9 \pm 8.9^{(21)}$, kontrol grubunda ise $28.9 \pm 6.7^{(11)}$ ile 45.9 ± 10.0 (Balaban 2016) puan arasında değişmektedir. Eğitim sonrasında PÖÖ puanı eğitim grubunda $47.8 \pm 6.9^{(21)}$ ile $58.7 \pm 2.6^{(18)}$, kontrol grubunda ise $42.9 \pm 8.7^{(21)}$ ile $52.6 \pm 4.8^{(11)}$ puan arasında değişmektedir (Tablo 3).

Tablo 2.’de “çalışmanın amacı, yer, evren, örneklem, yaş, kullanılan ölçüm araçları, araştırmanın türü ve PÖÖ α değerleri”, Tablo 3’te “çalışma durumu, gelir düzeyi, eğitim durumu, şekli, süresi, içeriği, sıklığı, PÖÖ puanları ve eğitim sonrası PÖÖ puanları” görülürken, Tablo 4’te PÖÖ ile yaş, çalışma durumu, gelir düzeyi ve bebek bakımı deneyimine sahip olma durumları arasındaki ilişki görülmektedir.

Öztürk ve Erci (2016) çalışmasında; primipar annelere verilen eğitim ile annelerin özgüven düzeylerinin arttığı belirlenmiştir. Postpartum dönemde anneler yenidoğan bakımı ve annenin fizyolojik gereksinimleri yönünden ebe/hemşireler tarafından eğitimle desteklenmesi gerektiğini düşünmekteyiz (11).

Balaban (2016) çalışmasında; Deney ve kontrol grubu annelerin eğitim öncesi PÖÖ

ortalamaları arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmamıştır ($t=1.174$; $p=0.243$). Eğitim sonrası ise deney grubundaki annelerin PÖÖ puan ortalamaları kontrol grubundaki annelere göre daha yüksek olduğu ve bu farklılığın istatistiksel olarak önemli olduğu saptanmıştır ($t=-8.74$; $p=0.000$). Çalışmada planlı eğitimin annelerin preterm bebek bakımına yönelik özgüveni artırmada etkili olduğu sonucuna varılmıştır (18).

Batman (2014) çalışmasında; eğitim öncesi çalışma grubundaki ebeveynlerin PÖÖ puan ortalamaları (çalışma: 39.0 ± 20.0 ; kontrol: 45.4 ± 12.3 ; $p=0.000$) kontrol grubundaki ebeveynlerinkine göre daha düşük olduğu ve bu farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu belirlenmiştir. Web tabanlı eğitim sonrasında ise çalışma grubundaki ebeveynlerin PÖÖ puan ortalamaları (çalışma: 55.8 ± 8.4 ; kontrol: 45.9 ± 11.6 ; $p=0.000$) kontrol grubundaki ebeveynlerinkine göre daha yüksek olduğu ve bu farklılığın istatistiksel olarak önemli olduğu saptanmıştır. Çalışma grubundaki ebeveynlerin eğitim öncesi dönemde BAÖ puan ortalamaları (çalışma: 28.4 ± 11.8 ; kontrol: 23.1 ± 11.4 ; $p=0.004$) kontrol grubundaki ebeveynlerinkine göre daha yüksek özellikte olduğu ve gruplar arası farkın önemli olduğu belirlenmiştir. Web tabanlı eğitim sonrası ise çalışma grubundaki ebeveynlerin BAÖ puan ortalamaları (çalışma: 12.1 ± 5.8 ; kontrol: 20.6 ± 7.6 ; $p=0.000$) kontrol grubundaki ebeveynlerin puan ortalamalarına göre daha düşük olduğu ve bu farkın istatistiksel olarak önemli olduğu saptanmıştır. Çalışmada web tabanlı eğitimin prematüre yeni doğanların ebeveynlerinin bebek bakımına yönelik özgüveni artırma ve kaygı düzeylerini azaltmada etkili olduğu sonucuna varılmıştır. Web tabanlı eğitim yönteminin prematüre yeni doğanların ebeveynlerine yönelik eğitim ve danışmanlık yapan ebe/hemşire ve diğer sağlık çalışanları tarafından kullanılması ve yaygınlaştırılması ile ebeveynlerin özgüven ve kaygı düzeyleri olumlu yönde etkilenerek, prematüre yeni doğanların bakım ve gelişimine katkı sağlanabilir (19).

Tablo 2.
İncelenen Çalışmaların Amaçları, Örneklem Büyüklüğü, Kullanılan Ölçüm Araçları ve İstatistiksel Analizlerin Özellikleri

Yazarlar	Çalışmanın Amacı	Yer, Evren ve Örneklem	Yaş	Kullanılan Ölçüm Araçları	Araştırma Türü / PÖÖ α değeri
Öztürk ve Erci 2016	Bu çalışma, postpartum dönemde primipar annelere verilen eğitimin özgüven gelişimine etkisini belirlemek amacıyla gerçekleştirilmiştir.	-Erzurum, Aile sağlığı merkezine başvuran, güç analizi ile belirlenen raslantısal örnekleme yöntemi ile seçilen primipar, postpartum döneminde olan 55 kontrol (KG), 55 eğitim grubu (EG) grubunda olmak üzere toplam 110 anne	17-36 yaş Deney-kontrol grubu arasında $p>0.05$	Pharis Özgüven Ölçeği (PÖÖ)	Ön test-son test kontrol gruplu deneme modeli $\alpha = 0.90$
Balaban 2016	Bu araştırma yeni doğan yoğun bakım ünitesinde (YYBÜ) prematüre bebek annelerine verilen eğitimin anne özgüvenine etkisini incelemek amacıyla yapılmıştır.	-İstanbul, YYBÜ ikinci düzeyde bebeği yatan anneler, güç analizi ile belirlenen sayıda çalışmaya katılmayı kabul eden ilk 55 KG, son 55 EG olmak üzere toplam 110 anne	20-35 yaş ve üstü ort. 29.26 Deney-kontrol grubu arasında $p>0.05$	PÖÖ	Ön test-son test kontrol gruplu yarı-deneyisel çalışma -
Batman 2014	Bu çalışma, prematüre yeni doğanların ebeveynlerine verilen web tabanlı eğitimin yeni doğanın bakımına yönelik özgüven ve kaygı düzeyleri üzerine etkisini değerlendirmek amacıyla yapılmıştır.	-Aydın, YYBÜ ve Yeni doğan Servisinde bebeği yatan ebeveynler, örneklem hacminin belirlenmesi için ön uygulama yapılmış, basit randomizasyonla 85 KG, 87 EG olmak üzere toplam 172 ebeveyn	16-45 yaş ort. 29.68±6.22 Deney-kontrol grubu arasında $p>0.05$	PÖÖ, Beck Anksiyete Ölçeği (BAÖ)	Ön test-son test kontrol gruplu yarı-deneyisel çalışma $\alpha = 0.95$

Türkiye’de Ebeveynlerin Bebek Bakımı Konusundaki Özgüvenleri ve Etkileyen Faktörler: Sistematik Derleme

Özkan ve Polat 2011	Bu çalışma, primigravida kadınlar için verilen eğitimin özgüven gelişimine ve algısına etkisini belirlemek amacıyla gerçekleştirilmiştir.	-Erzurum, polikliniğine başvuran, rasgele örnekleme yöntemi ile, gebeliği 30 hafta ve üzerinde olan, 60 KG, 60 EG olmak üzere toplam 120 hamile kadın	17-35 yaş Deney-kontrol grubu arasında p>0.05	PÖÖ, Bebeğim ve Anne Olarak Ben Ölçekleri	Ön test-son test kontrol gruplu yarı-deneysel çalışma -
Evcili ve ark. 2018	Bu çalışma, primipar kadınların annelik rollerine hazıroluşluk durumlarını ve özgüven düzeylerini belirlemek amacıyla yapılmıştır.	-Sivas, Aseptik ve ameliyat servisinde yatan primipar, postpartum dönemde bulunan 184 anne	ort. 26.8±5.4	PÖÖ, Annelik Rolüne Hazıroluşluk Değerlendirme Formu	Tanımlayıcı çalışma α = 0.89
Çalışır 2003	Bu çalışma, ilk defa anne olan kadınların annelik kimliğinin edinilmesini sağlayan annelik rolü başarımlarını ölçmede kullanılan üç ölçüm aracının, Türk toplumuna uyarlanarak geçerlik ve güvenilirliğini yapmak ve annelik rolü başarımını etkileyen etmenleri belirlemek amacıyla planlanmıştır.	-Aydın, Lohusa ve hariciye servisinde yatan, olasılıksız örnekleme yöntemi ile seçilen primipar, postpartum döneminde olan 182 anne	19 yaş altı-32 yaş ve üstü	PÖÖ, Bebeğim ve Anne Olarak Ben Ölçekleri	Tanımlayıcı ve Analitik çalışma α = 0.86 (1-3.gün) α = 0.85 (4-6.hafta)
Çalışır ve Karaçam 2011	Bu çalışma, primipar kadınların anne-baba davranışları ile ilişkili faktörleri belirlemek amacıyla yapılmıştır.	-Aydın, Doğum ve lohusa servisinde yatan, basit örnekleme yöntemi ile primipar, postpartum dönemde olan 207 anne	18-41 yaş ort. 22.91±3.69	PÖÖ, Doğum Sonrası Ebeveynlik Davranışı Ölçeği, Doğum Görevi Ölçeği, Görsel Ağrı Kıyaslama Ölçeği, Bebeğim ve Anne Olarak Ben Ölçekleri	Tanımlayıcı ve Kesitsel -
Dönmez ve ark. 2017	Bu çalışmada 5 yaşın altında çocuğu olan çalışan ve çalışmayan annelerde depresyon ve anksiyete düzeylerini ortaya koymak, çalışıyor olmanın ya da olmamanın bunlardaki payını ve bunları etkilemiş olabilecek sosyal, kültürel ve ekonomik faktörleri göstermek hedeflenmiştir.	-İstanbul, Aile sağlığı merkezine başvuran, 5 yaşın altında çocuğu olan çalışan (70) ve çalışmayan (73) toplam 143 anne	Çalışan ort. 34.50±5.10 Çalışmayan ort. 32.10±5.50	PÖÖ, Edinburgh Doğum Sonrası Depresyon Ölçeği (EDSDÖ), BAÖ, Maternal Bağlanma Ölçeği	Kesitsel çalışma -
Kara ve ark. 2017	Bu çalışma, ilk kez bebek sahibi olan babaların bebek bakımı konusundaki özgüvenlerini ve etkileyen faktörleri belirlemek amacıyla yapılmıştır.	-Antalya, Aile sağlığı merkezine başvuran, ilk kez çocuk sahibi olan 120 baba	19-37 yaş ve üstü ort.28.0±5.0	PÖÖ	Kesitsel çalışma -

Tablo 3.
Bazı Sosyodemografik Özellikler ile PÖÖ Puan Ortalamaları

	Öztürk ve Erci 2016	Balaban 2016	Batman 2014	Özkan ve Polat 2011	Evcili ve ark. 2018	Çalışır 2003	Çalışır ve Karaçam 2011	Dönmez ve ark. 2017	Kara ve ark. 2017
Çalışma durumu	-	Deney-kontrol grubu arasında p=0.236	EG%42.5'i, KG%38.8'i çalışan p=0.621	-	%5.5'i çalışan	%26.4'ü çalışan	%13.5'i çalışan	%49.0'ı çalışan	%98.3'ü çalışan
Gelir düzeyi	-	Deney-kontrol grubu arasında p=0.377	EG%4.6'sı, KG%3.5'i yüksek gelir p=0.250	-	-	%28.6'sı iyi gelir	%24.2'si yüksek gelir	-	%73.3'ü orta/düşük, %26.7'si yüksek gelir
Eğitim Eğitim şekli	Var Yüz yüze	Var Yüz yüze	Var Web online	Var Yüz yüze	-	-	-	-	-
Eğitim süresi	12 hafta 4 kez × ort.40 dk	Taburcu olmadan önce 2 kez × ort. 40-45 dk	3 hafta online	Taburculuktan sonra 2.haftaya kadar 2 kez ×ort.30 dk	-	-	-	-	-
Eğitimin içeriği	Lohusa bakımı, yeni doğan bakımı ve anne-bebek ilişkisi	Prematüre bebek bakımı, taburculuk eğitimi, ilk 1 yıl sık karşılaşılan sorunlar	Prematüre bebek bakımı, yeni doğan bakımı, ebeveyn-bebek ilişkisi, taburculuk eğitimi, sık karşılaşılan sorunları	Ebeveyn olmaya karar verme ve annelik kimlik gelişimi aşamaları, kadınlar tarafından yerine getirilecek işlevler	-	-	-	-	-
PÖÖ Puanı	EG 31.4±6.9 KG 28.9±6.7 p=0.122	EG 43.2±12.9 KG 45.9±10.0 p=0.243	EG 39.0±20.0 KG 45.4±12.3 p=0.000	EG 44.9 ± 8.9 KG 42.6±9.4 p=0.175	50.2±9.5	44.8±8.3 (1-3.gün) 51.1±7.6 (4-6.hafta) p=0.000	46.7 ±9.4	-	Ort. 37.0±9.4
Eğitim Sonrası PÖÖ Puanı	EG 56.6±3.2 KG 52.6±4.8 p=0.001	EG 58.7±2.6 KG 48.4±7.9 p=0.000	EG 55.8±8.4 KG 45.9±11.6 p=0.000	EG 47.8 ± 6.9 KG 42.9±8.7 p=0.001	-	-	-	-	-

Tablo 4.
Bazı Sosyodemografik Özelliklerin PÖÖ İle İlişkisi

	PÖÖ ile yaş ilişkisi	PÖÖ ile çalışma durumu ilişkisi	PÖÖ ile gelir düzeyi ilişkisi	PÖÖ ile bebek bakımı deneyimine sahip olma ilişkisi
Öztürk ve Erci 2016	Yaş ile PÖÖ arasında bir ilişki yoktur. p=0.545	-	-	-
Balaban 2016	Yaş ile PÖÖ arasında bir ilişki yoktur. EG p=0.835, KG p= 0.118	PÖÖ ile çalışma durumu ilişkisi yoktur. EG p=0.341, KG p=0.132	KG’nun gelir düzeyi arttıkça PÖÖ puanı artar. EG p=0.069, KG p=0.019	Bebek bakımı deneyimine sahip olanların PÖÖ puanı artar. EG 1 çocuğa sahip (38.0±12.5) 2 çocuğa sahip (47.7±10.3) 3≥ çocuğa sahip (48.5±13.4) p=0.010 KG 1 çocuğa sahip (40.4±9.1) 2 çocuğa sahip (46.8±8.9) 3≥ çocuğa sahip (49.9±9.6) p=0.036
Çalışır 2003	Yaş ile PÖÖ arasında bir ilişki yoktur (1-3. gün) p=0.594 (4-6.hafta) p=0.050	PÖÖ ile çalışma durumu ilişkisi yoktur. (1-3. gün) ve (4-6.hafta) p>0.05	Gelir düzeyi arttıkça PÖÖ puanı artar. p<0.05 (1-3. gün): İyi gelir 44.8±8.1 Kötü gelir 43.8±8.1 (4-6.hafta): İyi gelir 52.3±7.1 Kötü gelir 50.9±7.4	Bebek bakımı deneyimine sahip olanların PÖÖ puanları artar. varsa 52.5±6.7, yoksa 50.5±6.9 p<0.05
Çalışır ve Karaçam 2011	-	-	-	%43.0’ının bilgisi var
Dönmez ve ark. 2017	-Çalışmayan annelerde yaş arttıkça PÖÖ puanı artar. p=0.038 -Çalışan annelerde yaş arttıkça PÖÖ puanı azalır. p=0.040	PÖÖ ile çalışma durumu ilişkisi yoktur. p>0.05	-	-
Kara ve ark. 2017	Yaş arttıkça PÖÖ puanı artar. 19-24 yaş (31.6±5.8) 25-30 yaş (36.6±10.1) 31-36 yaş (39.6±7.9) 37≥ yaş (42.8±11.4) p<0.01	Memur (48.6±7.2) olan babaların özgüven puan ortalamaları çalışmayan (25.0±0.0), işçi (34.5±7.6) ve serbest meslek (35.2±7.5) olan babalardan yüksektir. p<0,01	Gelir düzeyi yüksek (47.4±8.2) olan babaların özgüven puan ortalamaları orta (34.1±6.1) ve düşük (29.3±7.4) olan babalardan yüksektir. p<0,01	Bebek bakımı deneyimine sahip olanların PÖÖ puanları artar. Bebek bakımı deneyimine sahip olan babaların özgüven puan ortalamaları (47.6±6.6), bebek bakımı bilgi ve deneyimine sahip olmayan (31.8±5.3) babalardan yüksektir. p<0,01

*Batman (2014), Özkan ve Polat (2011) ile Evcili ve arkadaşlarının (2018) çalışmalarında yukarıdaki değişkenler olmadığı için tabloya dahil edilmemiştir.

Özkan ve Polat (2011) çalışmasında; annelik kimliği geliştirme eğitiminin Anne, Bebeğim ve PÖÖ ölçeklerinden alınan puan ortalamalarını artırdığı; bu artış istatistiksel olarak anlamlıydı. PÖÖ son test puan ortalamaları ile Anne ve Bebeğim olarak kendimin ölçekleri arasında anlamlı pozitif korelasyon vardı. Hemşireler anne kimlik gelişimi eğitimi vermeli, doğum sonrası erken dönemlerde bebek algı sürecini desteklemeli ve annelerin başarılı annelik davranışları geliştirmeleri için annenin özgüvenini geliştirmeye yardımcı olmalıdır. Uzman hemşireler tarafından sadece primigravidas annelere değil tüm prematüre bebeğe sahip annelere Annelik Kimliği Geliştirme Eğitimi rutin olarak sunulmalıdır. Konuyla ilgili daha geniş kitlelere yönelik benzer çalışmaların yapılması gerekmektedir (21).

Evcili ve ark. (2018) çalışmasında; kadınların yaş ortalamaları 26.8 ± 5.4 'dür. Kadınların kendilerini annelik rolüne hazır hissetmeleri ile gebeliğin planlı olması, sosyal desteklerin yeterli olması ve pozitif eş ilişkisi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($p < 0.05$). Doğum şekli, gebeliğin planlı olma durumu, eş ilişkisi, sosyal desteklerini yeterli bulma durumu ile PÖÖ puan ortalamaları arasındaki ilişki bulunamamıştır ($p > 0.05$). Bununla birlikte kendisini annelik rolüne hazır hissettiğini ifade eden kadınların PÖÖ puan ortalamalarının kendisini annelik rolüne hazır hissetmediğini ifade eden ve kararsız olan kadınlara göre anlamlı derecede yüksek olduğu belirlenmiştir ($p < 0.05$). Kadınların annelik rolüne hazırlanmasında ve bebek bakımına dair özgüvenlerinin artırılmasında gereksinimleri doğrultusunda hazırlanan bireyselleştirilmiş ebelik/hemşirelik bakımına gereksinimleri bulunmaktadır (20).

Çalışır (2003) çalışmasında; doğumdan sonraki 1.-3. gün (61.3 ± 7.2) ve 4.-6. hafta (64.2 ± 6.5) "Anne Olarak Ben" puan ortalamaları arasında anlamlı fark bulunmuştur ($p < 0.001$). Doğumdan sonraki 1.-3. gün (34.1 ± 4.0) ve 4.-6. hafta (34.9 ± 4.1) "Bebeğim" puan ortalamaları arasında anlamlı fark bulunmuştur ($p < 0.05$). Doğumdan sonraki 1.-3. gün ve 4.-6. hafta "Özgüven" puan ortalamaları arasında anlamlı fark bulunmuştur ($p < 0.001$). Annelerin eğitim, bebek bakımı konusunda bilgi alma durumu ve

doğum şekline göre, annelik rol başarımları puan ortalamaları arasında anlamlı fark bulunmamıştır. Bebek bakımı deneyimi varlığına göre 1.-3. günlerde elde edilen "Özgüven" puan ortalamaları arasında anlamlı fark bulunmuştur ($p < 0.05$). Doğumdan sonraki dönemde aile yardımı yeterliliğine göre "Anne Olarak Ben" toplam puan ortalamaları arasında ($p < 0.05$) ve "Özgüven" puan ortalamaları arasında anlamlı fark bulunmuştur ($p < 0.05$). Doğumdan sonraki dönemde arkadaş yardımı yeterli olan annelerin "Bebeğim" puan ortalamaları ve "Anne Olarak Ben" puan ortalamaları yüksek bulunmuştur ($p < 0.05$). Sonuç olarak, doğumdan sonraki ilk 4-6 haftada annelik rol başarımları olumlu yönde değişmiştir. Hemşireler doğum öncesi ve sonrası dönemde annelere yeterli eğitim ve destek sağlamalıdır (16).

Çalışır ve Karaçam (2011) çalışmasında; Postpartum Anne Baba Davranış Ölçeği puanının bebeği ile ilk tanışma zamanı ve doğumdan hemen sonra anne-bebek etkileşimi sağlandıktan sonra doldurulan Doğum Görevi Ölçeği puanı arasında anlamlı, zayıf, pozitif bir ilişki olduğu bulunmuştur. Çoklu regresyon analizinde postpartum erken dönemde annelerin ebeveynlik davranış puanlarını, anne yaşı ve bebeğin doğum ağırlığı etkilemektedir ($p < 0.001$). Ebeler, özellikle düşük doğum ağırlıklı bebekleri olan genç annelerin erken ebeveynlik davranışlarını gözlemlemeli, olumlu davranışlarını takdir etmeli ve uygun davranış geliştirmeye teşvik etmelidir (17).

Dönmez ve ark. (2017) çalışmasında; Edinburgh Doğum Sonrası Depresyon Ölçeği'ne göre depresyon kesme skoru ve çalışma durumu ile ilişkisinde istatistiksel olarak anlamlı değer bulunmamakla birlikte, çalışan annelerde (7) depresyon çalışmayan annelere göre (13) sayısal olarak daha az bulunmuştur. BAÖ'ne göre, orta ve yüksek anksiyeteye sahip olanların çalışmayan anneler arasında daha fazla sayıda olduğu gözlenmiştir. PÖÖ ve Maternal Bağlanma Ölçeği skorları her iki grupta da benzer bulunmuştur. Bu bulguları etkileyecek farklı faktörler mevcut olmakla birlikte çalışıyor olmanın annelerin ruh sağlığı üzerinde olumlu etkiye sahip olduğu yapılabilecek yorumlardan biridir. Bu bulgularla, annelerin desteklerinin

artırılarak çalışmalarının teşvik edilmesi önerilebilir (22).

Kara ve ark. (2017) çalışmasında; Babaların PÖÖ ortalaması 37.0±9.4’dür. 31-36 yaşındaki babaların özgüven puan ortalamalarının, 19-24 yaş arasındaki babalara göre istatistiksel olarak anlamlı derecede yüksek olduğu saptanmıştır (p<0.01). Bebek bakımı bilgisine sahip olan babaların özgüven puan ortalamalarının bebek bakımı bilgisine sahip olmayan babalara göre istatistiksel olarak anlamlı derecede yüksek olduğu saptanmıştır (p<0.01). Araştırmaya katılan üniversite mezunu babaların özgüven puan ortalamaları ilkökul (p<0.01) ve lise mezunu (p<0.01) babalardan yüksek bulunmuştur. Sosyal güvencesi olan babaların özgüven puan ortalamaları sosyal güvenceye sahip olmayan babalardan yüksek bulunmuştur (p=0.04). Babaların özgüvenleri düşük bulunmuştur. Yaş ve bebek bakımı konusunda edinilen bilgi babaların özgüvenlerini açısından önemlidir (10).

4. Tartışma

Bu sistematik derlemede, üç bölümde tartışma olacaktır. Birinci bölümde, araştırma yönteminin PÖÖ ile ilişkisi; ikinci bölümde bazı sosyodemografik özelliklerin PÖÖ ile ilişkisi ve üçüncü bölümde ise PÖÖ ile bazı ölçeklerin ilişkisi ele alınmıştır.

Bu sistematik derlemede, "Türkiye’deki ebeveynlerin bebek bakımı konusunda PÖÖ’den aldıkları puanlar ve bebek bakımı konusundaki özgüvenlerini etkileyen faktörler nelerdir?" sorularına yanıt aranmıştır. Bu derlemede tartışma, PÖÖ puanı üzerinde yapılmıştır. Ebeveynlerin PÖÖ’den alabilecekleri en düşük puan 1, en yüksek puan 65’dir. Ölçekten alınan puanın artması, ebeveynlerin bebek bakımı konusunda yüksek özgüvene sahip oldukları şeklinde yorumlanır.

1.Bölüm: Araştırma Yönteminin PÖÖ ile İlişkisi

Doğumdan sonraki süreçte, bebeğin getirdiği sorumluluğa uyum sağlayamama, sosyal hayatta azalma ve bebek bakımına yönelik bilgi eksikliği gibi sebepler anne ve babada özgüven eksikliğine neden olabilir (8,16). Türkiye’de PÖÖ kullanılan çalışmalardan en düşük PÖÖ

puan 28.9±6.7⁽¹¹⁾ ve en yüksek puan 51.14±7.61⁽¹⁶⁾ olarak bulunmuştur. Bu puan dağılımının sadece dokuz çalışmadan oluşması az olduğu düşünülmekte ve bu alanda daha fazla çalışma yapılması önerilmektedir. Sadece annelerin değil aynı zamanda babalarında ebeveynliğe birlikte hazırlanması beklenir (23). Bu durumun yansımaları olarak yaptığımız sistematik derlemede ebeveynlerin 39.0±20.0⁽¹⁹⁾ ile en yüksek PÖÖ puanı aldığı görülmektedir. Hatta babaların ebeveynlik için hazırlıksız olduğu düşünülür (24). Bu sistematik derlemede ise babaların (37.0)⁽¹⁰⁾ PÖÖ puanları annelerden (28.9)⁽¹¹⁾ yüksek bulunmuştur. PÖÖ puanları arasındaki bu farklılığın çalışmanın yapıldığı il, kurum, çalışma evreni, anketin yapıldığı doğum sonu zamanlarının farklı olması vb sayılabilir.

Öntest-sontest

Doğum sonrası ilk günlerde ebe/hemşireler tarafından düzenli ve sürekli bebek bakımı konusunda eğitim verilmesi ve bu eğitimin anne babada özgüveni geliştirmesi beklenir (13,16,21,25). Ancak dokuz çalışmadan sadece dört tanesinde eğitim verildiği görülmektedir (Tablo 3). Eğitim grubunda eğitim sonrasında PÖÖ puanlarının 47.8±6.9’dan⁽²¹⁾ 58.7±2.6’ya⁽¹⁸⁾ kadar arttığı saptanmıştır. EG’nun eğitim öncesi ile eğitim sonrası arasında PÖÖ puan ortalamaları 3-25, eğitim verilmeyen KG’nun ise PÖÖ puan ortalamaları 0-24 arasında artmıştır. Sadece Öztürk ve Erci’nin (2016) çalışmasında eğitimler arasında PÖÖ puanı ölçülmüş olup, eğitimin 4. haftasında PÖÖ puanı 44.1±7.5 iken, eğitimlerin 12. haftasına gelindiğinde 56.6±3.2’ye artmıştır (p=0.001) (11). Bu bulgular ışığında verilen eğitimin anne ve babalar üzerinde pozitif bir etkiye sahip olduğu söylenebilir (Tablo 3).

Deney-kontrol

Deney-kontrol çalışmasının temel mantığı, eğitim (deney) ile tecrübenin (kontrol) karşısında söz konusu eğitimin (değişkenin) ne kadar başarı yarattığının saptanmasıdır. Söz konusu çalışmalarda eğitim sonrasında PÖÖ puanları eğitim grubunda 47.8±6.9⁽²¹⁾ ile 58.7±2.6⁽¹⁸⁾, kontrol grubunda ise 42.9±8.7⁽²¹⁾ ile 52.6±4.8⁽¹¹⁾ puan arasında değiştiği görülmektedir. Burada hatırdan çıkarılmaması gereken nokta: dört çalışmanın araştırma

deseninde kontrol grubunun olması, çalışmalarını bilimsel açıdan etik ikileme düşürüp düşürmeyeceğidir. Çünkü eğitim verilmesi mutlak özgüveni arttıracak düşünülürse, kontrol grubunun bu sağlık hizmetinden yararlanmaması hasta haklarına aykırı olduğu söylenebilir. Çalışmalarda ise bahsi geçen hasta hakkı ihlalini engellemek için basılı materyal dağıtımıyla çözülmek istenmiştir. Bu sistematik derlemede kontrol grubunda ön-son test sonuçları arasında Batman (2014) (ön test 45, son test 45) ile Özkan ve Polat'ın (2011) (ön test 42, son test 42) çalışmasında hiçbir fark yoktur (19,21). Belki de bu durumun nedeni bu kişilerin basılı materyali okuyup okumayacağına asla bilinmemesi olabilir (etik ihlal, yarar sağlamama). Balaban'ın (2016) çalışmasında ön test (45) ile son test (48) puanı arasında 3 puanlık bir artış olduğu⁽¹⁸⁾, bu durumun tecrübeden kaynaklanabileceği düşünülmüştür. Öztürk ve Erci'nin (2016) çalışmasında ise ön test-son test puanlarında kontrol (28-52=24) ile deney grubu (31-56=25) arasında yakın bir artış olduğu görülmektedir (11). Bu sonucun nedenleri arasında ön test ile son test arasında 12 haftalık bir zaman dilimi olması, anne-bebek etkileşime bağlı olarak tecrübe mi yoksa bilginin kalıcı kısmının yerleştiği eğitimden mi kaynaklı olduğunun karışmasına neden olmaktadır. Bu durumun doğrulanması olarak Çalışır'ın (2003) kohort olan çalışmasında ise annelere herhangi bir eğitim verilmemiş doğumdan sonraki 1.-3. gün (44.8±8.3) ile 4.-6. hafta (51.1±7.6) PÖÖ puanları ölçülmüştür (16). Tablo.3'te görülen deneysel çalışmalarda eğitim verilmeyen kontrol gruplarının ön test PÖÖ puanları 28.9±6.7⁽¹¹⁾ ile 45.9±10.0⁽¹⁸⁾, son test PÖÖ puanları ise 42.9±8.7⁽²¹⁾ ile 52.6±4.8⁽¹¹⁾ arasında değiştiği görülmektedir. Kontrol grubuna eğitim verilmemiş olmasına rağmen PÖÖ puanlarına bakıldığında iki ölçüm arasına zaman girdiğinde, puanların artmış olduğu görülmektedir. Bir başka deyişle doğumdan sonraki ilk 4-6. haftadan sonra bile anne-bebek etkileşime bağlı olarak tecrübe ile özgüven puanlarının arttığı ispatlanmıştır. Hatta 12. haftada eğitim ve kontrol gruplarındaki PÖÖ puanlarında sadece 1 puan artışı görülmüştür.

Eğitim Tekniği

Yüz yüze eğitim verme tekniğinde eğitmen ile eğitilen arasında iletişim olduğu için verilen

mesajın doğru bir şekilde iletilip iletilmediği kontrol edilerek yanlışlar düzeltilebilir (26). Bu sistematik derlemede dört çalışmadan üç tanesinde yüz yüze eğitim tekniği kullanılmıştır. Balaban'ın (2016) çalışmasında en az 2 hafta olmak üzere⁽¹⁸⁾, Öztürk ve Erci'nin (2016) çalışmasında ise en fazla 12 haftaya kadar bu eğitimler 4 kez ve ortalama 40 dk. olarak sürdürülmüş olup, PÖÖ puanında sayısal olarak en fazla artış (31.4±6.9'dan 56.6±3.2) olmuştur (11).

Web tabanlı sağlık eğitim tekniği, eğitilen kişi hastaneye gelemediği durumlarda, bilimsel tabanlı destek almak istediğinde kullanılabilir bir eğitim tekniğidir (27). Batman'ın (2014) çalışması web tabanlı bebek bakımında ebeveyn özgüvenini geliştiren ilk ve tek çalışma olması nedeniyle önemlidir (19). Ancak eğitim öncesi gruplar arasında PÖÖ ve BAÖ puanları açısından fark olması deney kontrol gruplarında randomizasyonun sağlanmadığını ve bias olduğunu göstermesi açısından düşündürücüdür. Hatta PÖÖ puanlarına bakıldığında EG'nun 16 puanlık artışı (39-55), KG'nda hiç artış olmaması (45-45) biası güçlendirmektedir.

Yapılan çalışmalara baktığımızda özgüven artışını, eğitim konu başlıklarının farklı olmasının etkilemediği söylenebilir.

2. Bölüm: Bazı Sosyodemografik Özelliklerin PÖÖ İle İlişkisi

PÖÖ ile yaş arasındaki ilişki

On sekiz yaş altında anne olarak tanımlanan "adolesan anne"nin, erken evlilik nedeniyle özgürlüğü kısıtlanmakta, kişisel gelişim şansı azalmakta ve eğitim hakkı elinden alınmaktadır. Bu olumsuz durumlar sadece anneyi değil, onların çocuklarını ve toplumu da etkilemektedir (28). Bu derlemede dokuz çalışmadan üçünde^(11,19,21) 18 yaş altındaki annelerin çalışmaya dahil edildiği, ancak üçünde de 17 yaşındaki anne sayısı, birinde ise 16 yaşındaki anne sayısı belirtilmemektedir (Tablo 2). Bu üç çalışmadan sadece Öztürk ve Erci'nin (2016)⁽¹¹⁾ çalışmasında yaş ile PÖÖ arasında ilişkiye bakılmış olup istatistiksel olarak anlamlılık saptanmamıştır. Ancak 18 yaş altındaki annelerin dahil edildiği çalışmaların^(11,19,21) PÖÖ puan ortalamalarının daha düşük olduğu görülmektedir (Tablo 3). Ayrıca babalar

üzerinde yapılan çalışmada da ⁽¹⁰⁾ yaş arttıkça PÖÖ puanının arttığı istatistiksel olarak ileri derecede anlamlılık bulunmuştur ($p<0.01$) (Tablo 4). Bu bulgular doğrultusunda, yapılacak çalışmalarda 18 yaş altındaki anne ve babaların yaş dağılımlarının belirtilmesi ve analizlerinin diğer yaş gruplarından ayrı yapılması ve her yaşa özgü PÖÖ puanları arasında kolerasyon analizinin yapılması önerilmektedir.

PÖÖ ile çalışma durumu, gelir düzeyi arasındaki ilişki

Çalışan bir anneye çocuğun bakımı ile ilgili, aile içinde daha fazla sorumluluk düşmekte ve çocuğuna yeterli bakım verip veremediği konusunda kendini suçlama eğiliminde olabilmektedir (29). Bu sistematik derlemede anneler üzerinde yapılan sekiz çalışmada, annelerin çalışma oranı en fazla %49.0’dır (22) (Tablo 3). Sadece üç çalışmada PÖÖ ile çalışma durumu arasında ilişkiye bakılmış ve istatistiksel olarak anlamlılık bulunmamıştır (16,18,22) (Tablo 4). Anneler üzerinde gelir düzeyi ile PÖÖ arasındaki ilişkiye iki çalışmada bakılmış ^(16,18) ve gelir düzeyi arttıkça PÖÖ puanının da arttığı görülmüştür ($p<0.05$) (Tablo 4). Bu durumda annelerin PÖÖ ortalamalarına çalışma durumu etki etmezken gelir düzeyinin etkilediği görülmektedir. Babalar üzerinde bu duruma bakıldığında ise Kara ve arkadaşlarının (2017) çalışmasında %98.3’ünün çalıştığı (Tablo 3), çalışan ve gelir düzeyi yüksek olan babaların özgüvenlerinin daha yüksek olduğu bildirilmektedir ($p<0.001$) (10) (Tablo 4). Bu bulgular doğrultusunda anne ve babaların özgüvenlerine bebek bakımı ve bebek bakım süresini ele alan çalışmalara ihtiyaç olduğu görülmektedir.

PÖÖ ile bebek bakım deneyimine sahip olma arasındaki ilişki

İki ve daha fazla bebek bakım deneyimine sahip olan anneler evde bakım verme yeterliliklerini daha olumlu algılamaktadır (30). Bu sistematik derlemede de benzer şekilde bebek bakımı deneyimine sahip olan anne ve babaların özgüvenlerinin daha yüksek olduğu görülmektedir ($p<0.05$) (10,16,18) (Tablo 4). Ayrıca bebek bakımı deneyimi olmasa bile Evcili ve arkadaşlarının (2018) çalışmasında ⁽²⁰⁾ belirtildiği gibi annelik rolüne hazır olduğunu

ifade eden kadınların PÖÖ puan ortalamaları daha yüksektir.

3. Bölüm: PÖÖ ile Bazı Ölçekler

Dokuz çalışmadan sadece beşinde PÖÖ dışında ek başka bir ölçek kullanılmıştır. Ancak sadece bir tanesinde ⁽¹⁹⁾ PÖÖ ile ilişkisine bakılmıştır. PÖÖ dışında beş çalışmada 7 farklı ölçek kullanılmıştır. Bunlar;

- Batman (2014) çalışmasında ⁽¹⁹⁾ “BAÖ”,

- Çalışır (2003) ⁽¹⁶⁾ ile Özkan ve Polat (2011) ⁽²¹⁾ çalışmasında “Bebeğim ve Anne Olarak Ben Ölçekleri”,

- Çalışır ve Karaçam (2011) çalışmasında ⁽¹⁷⁾ “Doğum Sonrası Ebeveynlik Davranışı Ölçeği, Doğum Görevi Ölçeği, Görsel Ağrı Kıyaslama Ölçeği, Bebeğim ve Anne Olarak Ben Ölçekleri”,

- Dönmez ve arkadaşları (2017) ⁽²²⁾ ise “EDSDÖ, BAÖ, Maternal Bağlanma Ölçeği”dir.

Batman (2014) çalışmasında; prematüre yeni doğanların ebeveynlerine uygulanan web tabanlı eğitimin ebeveynlerin bebek bakımına yönelik PÖÖ puanlarını artırdığı ve BAÖ puanlarını (eğitim öncesi 28.4 ± 11.81 ’den eğitim sonrasında 12.1 ± 5.8) azalttığı sonuçlarını ortaya koymuştur. Bebeğin yoğun bakım ünitesinde yatması ebeveynler üzerinde kaygıyı artırabilir (19). Bu çalışma ile ebeveynlerde oluşan kaygının, eğitim ve danışmanlık ile azaldığı söylenebilir.

Çalışır (2003) ile Özkan ve Polat (2011) çalışmasında; “Bebeğim ve Anne Olarak Ben Ölçekleri”ni kullanmıştır (16,21). Çalışır’ın (2003) araştırmasında, doğumdan sonraki “Anne Olarak Ben” puan ortalamaları 1.-3. gün (61.3 ± 7.2) ve 4.-6. hafta (64.2 ± 6.5), “Bebeğim” puan ortalamaları 1.-3. gün (34.1 ± 4.0) ve 4.-6. hafta (34.9 ± 4.1) arasında anlamlı fark bulmuştur ($p<0.05$). Ayrıca arkadaş yardımı yeterli olan annelerin “Bebeğim” ve “Anne Olarak Ben” puan ortalamaları yüksek bulunmuştur ($p<0.05$). Sonuç olarak, doğumdan sonraki ilk 4-6. haftada annelik rol başarımı olumlu yönde değişmiştir (16). Özkan ve Polat’ın (2011) çalışmasında ise eğitim grubundaki annelere verilen Annelik Kimliği Geliştirme Eğitimi öncesinde “Anne

Olarak Ben” puan ortalamaları (60.8±63.2’den 63.2±5.4’e) ve “Bebeğim” puan ortalamaları (33.5±4.4’den 36.5±7.6’ya) arasında istatistiksel olarak ileri düzeyde anlamlılık bulunmuştur (p<0.001) (21). Bulgulara bakarak hemşireler/ebeler tarafından gebelere veya annelere verilen eğitimin bebek algı sürecini desteklediği ve annelerin başarılı annelik davranışları geliştirmelerine yardımcı olduğu söylenebilir.

Çalışır ve Karaçam (2011) çalışmasında primipar, erken postpartum dönemdeki kadınların Doğum Sonrası Ebeveynlik Davranışı Ölçeği skoru 4.1±1.7 (aralık: 0–6), Doğum Görevi Ölçeği skoru 95.4±20.1 (aralık 45-135), Bebeğim Ölçeği puan ortalaması 34.4±5.0 (aralık: 22-42) ve Anne Olarak Ben Ölçeği puan ortalaması 63.7±8.2 (aralık: 42-77) olarak bulunmuştur. Ancak Görsel Ağrı Kıyaslama Ölçeği puanları belirtilmemiştir. Çoklu regresyon analizinde postpartum erken dönemde annelerin ebeveynlik davranış puanlarını, anne yaşı ve bebeğin doğum ağırlığı etkilemediği bulunmuştur (p<0.001) (17).

Dönmez ve arkadaşlarının (2017) çalışmasında ise 5 yaşın altında çocuğu olan, çalışan ve çalışmayan annelerin PÖÖ, EDSÖ, BAÖ ve Maternal Bağlanma Ölçeğinde aldıkları skorların ortalamalarının karşılaştırılmalarında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmamıştır (22).

PÖÖ’nün yedi ölçekle ilişkisini değerlendirme olanağımız olamamıştır.

5. Sonuç ve Öneriler

Türkiye’de ebeveynlerin bebek bakımını konusunda özgüvenlerini Pharis Özgüven Ölçeği kullanılarak yapılan 2003 yılından itibaren 9 çalışma değerlendirildiğinde; bebek bakımı konusunda eğitim almanın, bebek bakımı deneyimine sahip olmanın, annelik rolüne hazır hissetmenin ve bebek doğduktan sonraki 12. haftaya gelindiğinde tecrübeden kaynaklı anne veya babaların özgüven puan ortalamalarının arttığı görülmüştür.

Yapılan araştırmaların büyük çoğunluğu anneler üzerindedir. Babalar üzerinde yapılan çalışmaların yetersiz olması ise çarpıcıdır. Bebek bakımı, ebeveynliğe hazırlık, oluşan bu yeni sürece uyum sadece anneyi değil babayı da etkilemektedir. Bu nedenle hem anneye hem babaya doğumdan önce eğitim verilmesi önerilmektedir. Bu sistematik derlemimizde, 18 yaş ve altında anne veya babaların katıldığı çalışmaların PÖÖ puan ortalamalarının daha düşük olduğu görülmüştür. 18 yaş ve altında anne veya babaların dahil edildiği araştırmalarda özgüven puan ortalamalarının diğer yaş gruplarından ayrı olarak analiz edilmesi önerilmektedir.

KAYNAKLAR

- Güleç D, Kavlak O, Sevil Ü. Ebeveynlerin doğum sonu yaşadıkları duygusal sorunlar ve hemşirelik bakımı. HEMAR-G. 2014;11(1):54-60.
- Özyürek A, Tezel Şahin F. Anne-baba olmak ve anne-babaların çocuk yetiştirme tutumları. Anne Baba Eğitimi. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık; 2010. s. 35-52.
- James DC. Postpartum care. Perinatal Nursing. 3th ed. Philadelphia; Lippincott; 2008. p.473-5.
- Yıldız H. Gebelikte psikososyal sağlığı değerlendirme ölçeği geliştirme çalışması. Marmara Üniversitesi Hemşirelik Bilim ve Sanatı Dergisi. 2011;4(1):63-74.
- Soet JE, Brack A, Dilorio C. Prevalence and predictors of woman’s experience of psychological trauma during child birth. Birth. 2003;30(1):36-46.
- Musser AK, Ahmed AH, Foli KJ, Coddington JA. Paternal postpartum depression: What health care providers should know. Journal of Pediatric Health Care. 2013;27(6):479-85.
- Chapman L, Durham R. Maternal-Newborn Nursing: The Critical Components of Nursing Care. Philadelphia: FA Davis. 2013.
- Cheng CD, Volk AA, Marini ZA. Supporting fathering through infant massage. The Journal of Perinatal Education. 2011;20(4):200-9.
- Bailey JM, Crane P, Nugent CE. Child birth education and birth plans. Obstetrics and Gynecology Clinics of North America. 2008;35(3):497-509.
- Kara F, Uçan S, Güzel A. Babaların bebek bakımı konusundaki özgüvenleri ve etkileyen faktörler. ACU Sağlık Bil Derg. 2017;2:92-6.
- Öztürk S, Erci B. Postpartum dönemdeki primipar annelere loğusa ve yenidoğan bakımı konusunda verilen eğitimin annelik özgüvenine etkisi. GÜSBED. 2016;5(2):25-31.

12. Zwelling E, Philips CR. Family-centered maternity care in the new millennium: is it real or is it imagined. *Journal of Perinatal & Neonatal Nursing*. 2001;15(3): 1-12.
13. Razurel C, Schweitzer MB, Dupanloup A, Irion O, Epiney M. Stressful events, social support and coping strategies of primiparous women during the postpartum period: a qualitative study. *Midwifery*. 2011; 27(2): 237-42.
14. CfrRa D. Systematic reviews: crd's guidance for undertaking reviews in healthcare. University of York. Centre for Reviews & Dissemination, 2009.
15. Pharis ME. Age and sex differences in expectations for infants and the parenting among couples in a first pregnancy and among university students. University of Texas at Austin, 1978.
16. Çalışır H. İlk kez anne olan kadınların annelik rolü başarımlarını etkileyen etmenlerin incelenmesi [Doktora Tezi]. İzmir: Ege Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü; 2003.
17. Çalışır H, Karaçam Z. Factors associated with parenting behavior of mothers in the early postpartum period in Turkey. *Nursing & Health Sciences*. 2011;13(4):488-94.
18. Balaban E. Yenidoğan yoğun bakım ünitesinde prematüre bebek annelerine verilen eğitimin anne özgüvenine etkisi [Yüksek Lisans Tezi]. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü; 2016.
19. Batman D. Prematüre yenidoğanların ebeveynlerine uygulanan web tabanlı eğitimin bebeğin bakımına yönelik özgüven ve kaygı düzeylerine etkisi [Yüksek Lisans Tezi]. Aydın: Adnan Menderes Üniversitesi, Sağlık Bilimler Enstitüsü; 2014.
20. Evcili F. Doğum sonu dönemdeki kadınların annelik rolüne hazıroluşluk durumlarının ve özgüvenlerinin değerlendirilmesi. *STED*. 2013;27(1):56-61.
21. Özkan H, Polat S. Maternal identity development education on maternity role attainment and my baby perception of primiparas. *Asian Nursing Research*. 2011;5(2):108-17.
22. Dönmez M, Civan HY, Ahlatçioğlu EN, Dülgeroğlu D, Aydın N. Annelerin çalışma durumları ile depresyon ve anksiyete düzeyleri ilişkisinin incelenmesi - bir ön çalışma. *Marmara Üniversitesi Kadın ve Toplumsal Cinsiyet Araştırmaları Dergisi*. 2017;1(1):17-22.
23. Greenhalgh R, Slade P, Spiby H. Fathers' coping style, antenatal preparation, and experiences of labor and the postpartum. *Birth*. 2000;27(3):177-84.
24. Iles J, Slade P, Spiby H. Posttraumatic stress symptoms and postpartum depression in couples after child birth: the role of partner support and attachment. *J Anxiety Disord*. 2011;25(4):520-30.
25. Lutz KF, Burnson C, Hane A, Samuelson A, MaleckS, Poehlmann J. Parenting stress, social support, and mother-child interactions in families of multiple and singleton preterm toddlers. *FamRelat*. 2012;61(4):642-56.
26. Baş F, Işık A. Öğretmen ve akademisyenler arasında oluşturulan web-tabanlı ve yüz-yüze bilgi paylaşım ortamlarının katılımcılar perspektifinden değerlendirilmesi. *TURCOMAT*. 2014;5(3):231-58.
27. Dođu Ö, Kaya H, Gündüz H, Parlak Z. Miyokard infarktüsü geçirmiş bireylere eğitim ve danışmanlıkta web tabanlı uzaktan eğitim önerisi. *MN Kardiyoloji*. 2015;22(4):217-22.
28. Boran P, Gökçay G, Devocioğlu E, Eren T. Çocuk gelinler. *Marmara Medical Journal*. 2013;26:58-62.
29. Alstveit M, Severinsson E, Karlsen B. Readjusting one's life in the tension inherent in work and motherhood. *Journal of Advanced Nursing*. 2011;67(10):2151-60.
30. Tař Arslan F, Turgut R. Prematüre bebek annelerinin evdeki bakım gereksinimleri ve bakım verme yeterliliklerini algılama durumları. *DEUHYO ED*. 2013;6(3):119-24.